

La perífrasi «*anar a* + infinitiu» abans de la codificació de Fabra: prescripció i contacte de llengües català-castellà

ANDREU SENTÍ
Universitat de Barcelona
MAR GARACHANA
Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ¹

La perífrasi catalana «*anar a* + infinitiu» amb valor prospectiu no forma part, en general, de la llengua normativa.² Això es justifica perquè el català ja té una altra perífrasi amb el verb *anar*, el passat perifràstic (1). La presència en la llengua espontània d'aquesta perífrasi ha estat explicada per la interferència del castellà. Per això, sols s'ha considerat legítim l'ús del valor incoatiu en passat i en conat (2) (GIEC, § 24.8.5.2f), que no pot confondre's amb el passat perifràstic.

- (1) Ahir el Joan *va anar* a Dénia.
- (2) *Anava a eixir* de casa quan va arribar.

1 Aquest article forma part dels projectes *Marginalia en el centro de la investigación diacrónica. Verbos en serie y perífrasis en cadena* (ref. PID2022-138259NB-I00) i *La interacción entre la fonología y los componentes fonético y morfosintáctico: retos actuales para el estudio de la variación lingüística* (ref. PID2023-150846NB-C31) i l'ajut Ramón y Cajal (Ref. RYC2022-036624-I), finançats pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats i l'Agència Estatal d'Investigació, com també del projecte DialTecCat (Ajuda per a accions especials d'investigació 2022, Universitat de València, ref. UV-INV_AE-2653948) i l'Ajuda per a la requalificació del sistema universitari espanyol (Ministeri d'Universitats, amb finançament de la Unió Europea NextGeneration EU, ref.: UV-EXPSOL-P2U-1801406).

2 Cal distingir la perífrasi prospectiva d'altres construccions com ara una perífrasi culminativa (Sentí, 2024). En aquest treball ens referirem a «*anar a* + infinitiu» únicament com a la perífrasi prospectiva.

En canvi, les llengües de l'entorn del català, tant iberoromàniques com gal·loromàniques, han desenvolupat una perífrasi equivalent amb un valor aspectual d'imminència i, fins i tot, amb valor temporal de futur (Squartini, 1998, p. 30). Aquesta forma de futur perifràstic (FP) ha esdevingut una competidora del temps verbal del futur simple o futur morfològic (FM) i, fins i tot, en algunes varietats, com el portuguès brasiler o l'espanyol d'Amèrica, és la forma de futur majoritària o única (Bertinetto i Squartini, 2016, p. 952; Sedano, 1994; Osborne, 2008; Orozco, 2015; Sobczak, 2020).

En català no estàndard, la perífrasi amb valor d'imminència també és ben viva. Almenys des del segle XIX té una vitalitat important (Sentí, 2024), que continua en la llengua oral dialectal tradicional (Sentí i Herbeck, en premsa). De fet, la bibliografia apunta que aquesta construcció és especialment present en valencià central. En aquest sentit, cal tenir en compte que aquest dialecte que no ha consolidat l'extensió del passat perifràstic —conserva el passat simple— i, per tant, la perífrasi amb *anar a* té espai per a configurar-se com una perífrasi de futur (Beltran i Segura-Llopes, 2017). Tot i aquests indicis, encara no tenim dades empíriques sobre l'ús de la perífrasi d'imminència ni la distribució en les formes per a expressar el futur en català (ni en altres varietats de la Península) —com adverteixen Enrique-Arias i Méndez (2020) i Garachana (2021). Segurament, el fet que la perífrasi haja estat considerada aliena a la llengua, així com també certes ideologies puristes, ha provocat que no haja estat objecte d'estudi de la catalanística. Tot i algunes aportacions teòriques, com les de Radatz (2003) i Segura-Llopes (2004), tenim un buit de coneixement important.

Aquest article s'emmarca en una investigació més àmplia sobre la perífrasi «*anar a* + infinitiu» en la història del català i sobre el contacte amb l'espanyol i l'equivalent «*ir a* + infinitiu». La principal pregunta de recerca a respondre és en quin grau de gramaticalització i expansió estaven les construccions catalana i castellana equivalents al segle XIX i inicis del XX als territoris de llengua catalana i quin paper va jugar el contacte de llengües en l'expansió o no d'aquestes formes. Concretament, en aquest article ens acostem a la història de la prescripció de la perífrasi i la confrontem amb els usos que tenia la construcció en el català i el castellà anterior a l'inici de la codificació de Fabra. Per a fer-ho, analitzem un corpus epistolar amb correspondència provenint del català central en contrast amb un corpus amb correspondència castellana d'escriptors de Barcelona.

L'article continua amb un estat de la qüestió sobre la formació i desenvolupament de les construccions castellana i catalana i sobre el que sabem del contacte de llengües actual i en el període estudiat (1833-1913) (§ 2). Tot seguit, presentem l'estudi de corpus epistolar contrastiu (§ 3), analitzem les obres prescriptives (§

4) i posem en comú la visió descriptiva i la prescriptiva a la discussió (§ 5). Finalment, les conclusions tanquen l'article (§ 6).

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

La primera documentació de la perífrasi «*ir a + infinitiu*» en castellà es troba en una traducció d'un fragment de la *Vulgata* contingut en un text del segle XIII (*General Estoria*, d'Alfons X el savi), on la forma romànica tradueix una perífrasi prospectiva llatina (Garachana, 2019, p. 124). Fins a arribar al segle XIX, «*ir a + infinitiu*» té una baixa freqüència d'aparició (Aaron, 2007, p. 257), fet que possiblement s'explique pel caràcter marginal de la construcció, que podia haver estat considerada poc elegant. El segle XX es caracteritzà per l'extensió del futur perifràstic, molt més marcada en l'espanyol d'Amèrica que en el peninsular. En zones catalanoparlants, la situació va ser diferent i per a la llengua actual s'assenyala una freqüència d'ús menor que a la de les regions monolingües.

L'origen de la perífrasi catalana no ha estat estudiat amb profunditat. Amb tot, té un origen molt més tardà que en castellà, ja que documentem els primers casos a partir del XVI (Sentí, 2024). De ben segur que tenia un ús molt reduït en aquesta època, però devia anar desenvolupant-se durant l'edat moderna, perquè a partir del període del català contemporani (1833) ja era una perífrasi corrent. Efectivament, en un treball recent (Sentí, 2024), s'ha vist que la perífrasi amb valor d'imminència ja estava assentada al segle XIX i que estava en una fase de consolidació i expansió, ja que té una freqüència normalitzada considerable: 209 ocurrences per milió de mots (en el període 1833-1913). Tot i que la freqüència és molt major en valencià (526) que en la resta de dialectes —com el català central (162) per exemple—, també s'ha conclòs que aquesta distància es pot deure a un biaix del corpus (CTILC) i que caldrà més investigació per afinar el coneixement. Quant als valors que desplega la perífrasi, la majoria d'exemples expressen imminència, tant en present (3a) com en passat (3b). És remarcable que la perífrasi no té valors pragmàtics modals o discursius gaire desenvolupats, a diferència dels usos que «*ir a + infinitiu*» té en espanyol (4a) (vegeu taula 1). Amb tot hi ha alguna excepció, com a (4b), en què trobem *anar a* en lloc del futur morfològic o la perífrasi «*haver de + infinitiu*», que serien les formes més naturals.

- (3) a. Perque llunt d'eixos luseros pareix qu'em *vacha á morir*. (CTILC)
- b. la campana anunciá qu' *anava á tancar* se la pista. (CTILC)
- (4) a. pero, ¿qué le *voy á hacer*? (Gradia_Cartes)
- b. ¿qué li *aném á fer*! (CTILC)

Tot i la difusió d'aquesta perífrasi al segle XIX, cal fer notar que no ha estat estudiada la variació entre les diverses formes d'expressar la imminència i, per tant, no sabem del cert en quin grau «*anar a* + infinitiu» ocupava aquest espai. En aquest sentit, la informació dialectal de l'ALPI (1931-1935) és rellevant perquè a la pregunta sobre l'expressió de *os vais a caer* mostra que la immensa majoria dels informants del domini català van respondre amb l'ús del futur morfològic o de la perífrasi «*poder* + infinitiu».

Finalment, sobre el contacte lingüístic català-castellà, disposem d'informació rellevant de partida. Diversos estudis han observat que el català ha actuat com un fre del desenvolupament del FP (Blas Arroyo, 2004, 2007, 2008; Enrique-Arias i Méndez, 2020). A diferència de les àrees monolingües de parla castellana de la península Ibèrica, el FM del castellà a les àrees catalanoparlants no ha decaïgut tant en l'ús, almenys pel que fa a Castelló i Palma. A Castelló, els parlants bilingües que són dominants en català usen més el FM, mentre que els parlants bilingües que són dominants en castellà usen més el FP (Blas Arroyo, 2008). En l'estudi comparatiu del castellà dels parlants bilingües (català-castellà) de Palma i els parlants monolingües de castellà d'Alcalá (Madrid) es conclou que els primers usen el FM el doble que els segons, tot i que en les generacions més joves mallorquines s'observa un augment en l'ús de la perífrasi (Enrique-Arias i Méndez, 2020).

Amb una perspectiva històrica, Garachana (2021) contrasta els usos del FP en textos en castellà d'àrees monolingües d'Espanya amb textos en castellà de parlants bilingües (catalanoparlants) de Barcelona a finals del segle XIX i inicis del XX. La conclusió que extreu és que, en els textos escrits, no hi ha una diferència entre la freqüència d'ús del FP entre els grups. Per tant, sembla que la inhibició al canvi (FM > FP) pel contacte català-castellà en el castellà dels països de parla catalana és posterior, tal com han vist els estudis sociolingüístics a què ens hem referit. Tanmateix, també cal destacar que, qualitativament, els valors que desplega el FP de l'àrea monolingüe inclouen casos de futur amb una «distància màxima», així com col·locats lèxics propis d'un estadi més avançat de gramaticalització (com ara verbs estatius); en canvi, en el cas dels escriptors catalans el FP del castellà dels seus textos quasi sempre expressa un valor d'imminència.

En definitiva, tot sembla apuntar que la perífrasi castellana ha estat més desenvolupada que la catalana i, per tant, el castellà hauria pogut induir el català a desenvolupar-la i, alhora, que el català podria frenar el desenvolupament de la perífrasi castellana en territori catalanoparlant. Amb aquest article volem contrastar amb dades aquestes intuïcions i conèixer quin era el grau de gramaticalització de la perífrasi al segle XIX i inicis del XX en totes dues varietats per tal d'entendre el fenomen de contacte de llengües i, concretament, i) l'afectació en català abans

que la pressió normativa pogués ser un factor, i *ii*) la inhibició que el català pot haver provocat en el castellà de Catalunya.

3. ESTUDI CONTRASTIU CATALÀ CENTRAL - CASTELLÀ DE BARCELONA. TEXTOS EPISTOLARS

En aquest apartat, presentarem els resultats obtinguts de la comparació de la presència del futur perifràstic en català i en l'espanyol de Barcelona en dos corpus epistolars. Aquesta comparació permetrà determinar la profunditat històrica de l'ús d'aquesta forma verbal en català i establir si el seu ús a les acaballes del segle XIX es podria atribuir a la influència de la llengua en contacte (que era minoritària en aquell moment, si bé dotada de prestigi) o si, al contrari, era fruit d'una evolució pròpia del català.

3.1. Aspectes metodològics

El corpus seleccionat està conformat per un conjunt de textos epistolars. Pel que fa al castellà, es tracta de la correspondència que va mantenir l'escriptor Joan Maragall amb la seua dona, Clara Noble, que forma part del corpus GRADIA (Garachana *et al.*, 2024a; 2024b). Aquesta correspondència forma un corpus de 195.205 mots, que conté cartes escrites en espanyol per un autor bilingüe de llengua inicial catalana i per una dona andalusa, de llengua inicial castellana i anglesa, que va arribar a Barcelona als tretze anys. D'aquesta manera, el corpus de Clara Noble esdevé un corpus de control, per mesurar el contacte entre llengües, atès que, pel que se sap, no va fer una muda lingüística, en el sentit de Pujolar i González (2013), sinó que va mantenir el castellà com a llengua vehicular —per exemple, amb els seus fills es comunicava en aquesta llengua. Per tant, la presència d'indícis del contacte lingüístic en els seus textos esdevé una prova fefaent de la penetració del català en la gramàtica de l'espanyol barceloní de l'època.

Com que l'objectiu és contrastar els usos de català i castellà de l'àrea pròxima a Barcelona, el corpus català ha estat format exclusivament amb dues fonts provinents del català central. D'una banda, s'hi incorporen tots els textos epistolars del català central que formen part del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC). Com que representa un corpus molt petit (32.564 mots), hem completat aquesta font amb una altra. Així, hem creat un corpus informatitzat de l'epistolari de Pompeu Fabra, que hem anomenat CFabra. Concretament, hem seleccionat les cartes de Fabra publicades a les *Obres completes* (Fabra, 2011) —i que no formen part del CTILC— entre el període objecte d'estudi (1832-1913; amb 37.783 mots). En conjunt, doncs, el corpus català estudiat està format per 70.347

mots i és menor que el castellà. Caldrà tenir en compte, doncs, aquesta diferència i, en la mesura del possible, ampliar el corpus català epistolar en futurs estudis.

3.2. Anàlisi dels resultats

El corpus epistolar de l'espanyol de Barcelona conté 424 exemples de la construcció «*ir a* + infinitiu», dels quals 70 conformen una construcció gramatical amb sentit prospectiu o discursiu. El total d'exemples representa una freqüència normalitzada de 379,1 casos per cada milió de paraules. Si ens concentrem en els valors temporals i seguim la gradació de Blas Arroyo (2008), que distingeix entre distància immediata, intermèdia, màxima i indefinida, observem que la perífrasi està encara molt lligada als seus valors inicials. D'acord amb les dades de la taula 1, l'ús majoritari dels exemples expressen futur immediat (65,7%), és a dir, accions que tenen lloc en les 24 hores següents al moment de l'enunciació (5a). El 2,9% dels casos indiquen un futur intermedi (fets succeïts fins a una setmana després del moment de l'enunciació) (5b) i el 7,1% futur indefinit (no s'identifica el temps en què tindrà lloc l'acció) (5c). Tanmateix, es detecta ja un avenç important en l'evolució del futur perifràstic, atès que un 15,7% dels seus usos es fan servir per a l'expressió d'un temps futur que s'estén fins un mes després (futur de distància màxima) (5d). A més, com hem vist al § 2, en el corpus que hem fet servir també es documenta «*ir a* + infinitiu» amb valors discursius (6).

TAULA 1
*Distribució dels valors del futur perifràstic en el corpus epistolar
de l'espanyol de Barcelona*

<i>Tipus de futur</i>	<i>n</i>
Futur immediat	64,9% (48/74)
Futur intermedi	2,7% (2/74)
Futur de distància màxima	14,9% (11/74)
Futur indefinit	9,4% (7/74)
Usos discursius	8,1% (6/74)

- (5) a. y ahora voy á cerrar esta carta y á mirar un poco tu retrato antes de salir.
(Gradia_Cartes)
- b. Creo que la tieta Anita va á escribirles una postal contestando a Elena.
(Gradia_Cartes)

- c. Las duchas empiezan á hacer su efecto pues me parece que *voy á tener* reuma. (Gradia_Cartes)
 - d. Ya te escriben las tres niñas, que creelo nos *van á arruinar*, cada dia dos ó tres cartas. (Gradia_Cartes)
- (6) ¡que lindos son tus labios! no te enfades á mi me parecen *así ¿que vamos á hacerle?* (Gradia_Cartes)

Del corpus català hem obtingut 32 exemples de la seqüència «*anar a + infinitiu*», dels quals 21 són casos de la perífrasi prospectiva. Això representa una freqüència normalitzada de 298,5 per milió de mots. Aquesta freqüència és menor a la del corpus castellà (379,1) i mostra una distribució entre variables (llengua catalana, llengua castellana) estadísticament significativa ($\chi^2 = 9,440$; $df = 1$; $p = 0,002$), però no gaire allunyada.

Si seguim la gradació de Blas Arroyo (2008) entre el moment de l'enunciació i el temps expressat per la perífrasi, observem que la majoria d'usos del corpus epistolar expressa un futur immediat (80% dels casos), tal com indica la taula 2, amb exemples com (7a). En canvi, el futur de distància màxima o el futur indefinit, que són propis d'una perífrasi que ja ha consolidat els usos de futur, són inexistents, en el primer cas, o testimonials, en el segon, com mostra l'exemple (7b). A diferència del corpus de l'espanyol, en el català no trobem usos discursius. De fet, sí que trobem l'ús del futur morfològic per a expressar altres valors pragmàtics (8).

TAULA 2
Distribució dels valors del futur perifràstic en el corpus epistolar
del català central

Tipus de futur	n
Futur immediat	80,9% (17/21)
Futur intermedi	4,8% (1/21)
Futur de distància màxima	0% (0/21)
Futur indefinit	14,3% (3/21)

- (7) a. No s'espanti! No es que vulgui veure noves proves; unicament desitjo que vostè 'm fassi, en les proves remeses, les correccions que li *vaig a indicar*. (CFabra)

- b. Quina llastima que per mor de no ésser amb vosaltres, l'Avenç no hagi encara emprès la publicació d'un diccionari! *Us van a homenatjar?* Bé-u mereixeu! (CFabra)
- (8) pensar a tornar a Catalunya es cosa deixada córrer fa llarg temps. *Què-i farem ...* (CFabra)

4. PRESCRIPCIÓ DE LA PERÍFRASI CATALANA: ABANS I DESPRÉS DE FABRA

Les gramàtiques prefabrianes del segle XIX i inicis del segle XX no tracten la perífrasi «*anar a* + infinitiu» (cf. Ballot, Petit i Aguilar, Estorch, Bofarull, Nebot, Nonell, Fullana). En canvi, els diccionaris d'aquesta època coincideixen a referir-se a la construcció amb un valor d'intenció o d'imminència que parafrasegen amb «disposar-se per a l'acció» (cf. BDLex, Labèrnia, Figuera, Amengual, Tarongí i Cortès, Martí i Gadea). Sovint els exemples que donen poden tenir una interpretació en què el moviment encara és d'alguna manera present, com ara *Anar a jugar*, que el diccionari de Tarongí i Cortès tradueix al castellà per «Ir, preparar-se». El tractament al DCVB (s. v. *anar*) és molt semblant.

Pompeu Fabra no tracta el tema que ens ocupa a la *Gramàtica* del 1918/1933. En canvi, en parla en les *Converses filològiques* (núm. 218 i 219): considera la construcció amb valor de futur «una combinació emmanllevada». De fet, el lingüista considera que tenint la perífrasi de passat «es comprèn que repugni una perífrasi com *vaig a escarmentar-me* amb el valor d'un futur: *m'escarmentaré*». El lingüista posa el focus en la forma en present d'*anar*, que és la que es pot confondre amb el passat perifràstic, com «un mer auxiliar de temps». Però deixa clar que cal distingir aquest cas del valor ple del verb, de moviment físic o metafòric, amb frases, correctes, com:

- (9) a. *Vaig a cercar* aigua a la font.
b. Resolt el primer problema, *anem a resoldre* el segon.

En la *Gramàtica catalana* de 1956 Fabra matisa les paraules de les *Converses* i diu: «En una llengua com el català, en què s'usa *va escoltar* amb el valor d'un pretèrit, s'ha d'anar molt amb compte en el maneig d'una perífrasi com *va a escoltar* amb un valor de futur» (Fabra, 2010 [1956], § 97). A més, reconeix el valor de futur immediat de la perífrasi i posa l'exemple següent:

- (10) El concert *va a començar*: els músics i el director ja són a l'escenari.

Per tant, en la *Gramàtica* no hi ha una prescripció tan nítida com ho ha estat en la tradició normativa catalana contemporània. Ara bé, al DGLC, hi apareix la perífrasi amb valor d'imminència amb un exemple en passat, la qual cosa indica quin és l'ús acceptable:

- (11) El cotxe *anava a caure*.

Badia (1962, § 194; 1994, p. 615) considera la construcció *castellanitzant*³ i sols accepta l'ús de conat (12a) o l'exemple (12b) —tot i que no indica que es tracta d'un altre tipus de construcció, una locució. És interessant, però, que indique que la perífrasi de futur immediat amb *anar* té un «to subjectiu» que la converteixen en una construcció «defendible», com (12c). Amb tot, la rebutja a favor de «solucions veritablement genuïnes», com (12d). Quan no hi ha la subjectivitat referida, l'ús de la perífrasi és del tot rebutjable, com (12e-f), així com també condemna la «fórmula» *anem a veure*.

- (12) a. jo *anava a dir* això mateix, però no ho he dit
 b. *ves a saber* si és veritat
 c. **vaig a ensenyar-vos* el secret del joc
 d. us *ensenyaré* el secret del joc
 e. **va a ploure*
 f. *la funció *va a començar*

Així doncs, sembla que la norma vigent i l'acceptació exclusiva de la perífrasi en passat i ús de conat s'ha consolidat a partir de les recomanacions de Badia, que concreten el que havia dit Fabra.⁴ De fet, la *Gramàtica del català contemporani* (Gavarró i Laca, 2002, § 23.3.2.1) es fan ressò de la norma vigent i les recomanacions de Badia (1994).

A aquest estat de coses, Gavarró i Laca (1994) afigen que «molts parlants» rebutgen també la perífrasi en imperfet o subjuntiu si no és clarament imminent i no incorpora la intencionalitat del subjecte (13). Reclamen que la norma hauria d'aclarir aquests usos i apunten que caldria considerar-los lícits perquè no fan competència al futur.

3 Altres autors també s'hi han referit, com ara Jordana (1968, p. 27).

4 Aquesta interpretació més restrictiva de la norma fabriana per les obres de gramàtics posteriors ha estat observada en el cas d'altres fenòmens (Sentí, 2019) i és una tendència general (Benavent, 2018).

- (13) *a.* el fet que *anava a produir-se* al cap de poques hores...
b. Semblava que tot el barri *anés a emplenar-se* de dol.

4.1. La norma actual

Segons la norma actual, la perífrasi «*anar a + infinitiu*» té un valor aspectual d'imminència i mai de futur (GBU, 2019, p. 394). A més, «s'usa sobretot en contextos de passat per a designar situacions que estaven a punt d'esdevenir-se, però que finament no van passar» (GIEC, 2016, p. 955). Ara bé, admet també usos en present sempre que siga «referit a la intenció del subjecte agent a realitzar una acció en el mateix moment que es posa a executar-la o es prepara per a fer-ho». Aquesta certa obertura de la norma, però, es matisa amb l'ús d'una qualificació de «menys usualment» (GIEC, 2016, p. 955). Per tant, la GIEC rebutja usos amb el subjecte no agentiu, casos en què es recomana l'ús del futur o de «*estar a punt de + infinitiu*».

La GEIEC i la GBU, com és d'esperar per la seua orientació divulgativa, concreten una mica més aquesta prescripció amb exemples. Així, mentre que no s'accepta la perífrasi amb subjectes inanimats (14*a*) i es recomana una alternativa (14*b*), sí que s'accepta la perífrasi si hi ha una intenció (14*c*):

- (14) *a.* *La sessió *va a començar*.
b. La sessió *està a punt de començar*.
c. Us *vaig a dir* una cosa: he presentat la dimissió.

Aquest darrer exemple, però, entra en contradicció amb un altre que no es considera correcte (15*a*) i es contrasta amb una opció vàlida en present i una expressió temporal (15*b*):

- (15) *a.* *T'ho *vaig a explicar*. (GBU, 2019, p. 394; GEIEC, §29.3.2*b*)
b. Ara t'ho explico.

Per tant, sembla que aquest problema prové de la prescripció de la perífrasi quan la GIEC diu que «admetria un valor perifràstic referit a la intenció del subjecte agent a realitzar una acció en el mateix moment que es posa a executar-la o es prepara per a fer-ho», ja que la situació descrita mai no pot ser simultània al moment de l'enunciació, sempre és anterior. No queda del tot clar, doncs, si la norma pretén obrir l'ús a la imminència expressada en present o si, encara, el rebutja.⁵

5 En algunes ocasions, la GEIEC i GBU són més restrictives que la GIEC (Nogué, 2019). En aquest cas, trobem una contradicció en els exemples de la GEIEC/GBU, però també una certa restricció de l'ús d'imminència de la perífrasi quan es considera inacceptable l'oració «T'ho vaig a explicar».

Aquest punt contrasta amb la GNV, que és més restrictiva, ja que posa un exemple similar a (14c) i el considera incorrecte:

- (16) Ara vos *diré* el que em va passar ahir. (i no *vos vaig a dir*). (GNV, 2006, § 31.4)

Els diccionaris prescriptius segueixen el diccionari de Fabra i recullen l'ús d'imminència, però sempre amb la perífrasi en passat (DIEC1, DIEC2, DEIEC, GDLC i DNV). De fet, el DIEC2 (s. v. *anar*), ho incorpora a la definició.⁶

En definitiva, la norma pretén frenar els usos de futur i també els usos d'imminència, especialment si estan desproveïts d'intenció o no estan en passat. Tanmateix, s'enfronta a la dificultat de prescriure sobre una perífrasi en expansió que té una varietat d'usos que és complexa.

5. DISCUSSIÓ

La comparació dels corpus epistolars del català i de l'espanyol de Barcelona permet mesurar la possible transferència gramatical d'una llengua sobre l'altra. Per al català, s'ha presentat l'espanyol com a l'element activador de l'ús de la construcció «*anar a + infinitiu*» amb sentit prospectiu. Per a l'espanyol de regions catalanoparlants, ha estat el català el que s'ha assenyalat com a element que ha inhibit l'expansió del futur perifràstic (vegeu § 2). Ara bé, totes dues afirmacions s'han vist matisades en aquest treball.

Pel que fa al català, s'han trobat exemples amb sentit prospectiu en un moment en què l'espanyol era encara una varietat minoritària,⁷ tot i que prestigiada. La freqüència d'ús de la perífrasi catalana és significativament menor que l'espanyola, però és ja molt elevada en aquest moment (298,5 / milió de mots). És cert que el corpus usat és petit, la qual cosa podria esbiaixar-ne els resultats, però si mirem les dades d'un altre estudi de la perífrasi catalana amb un corpus molt més robust (2.483.976 mots), observem que efectivament té una gran vitalitat, tot i que la freqüència és menor (209 / milió de mots) (Sentí, 2024). Cal tenir en compte que aquesta dada de la freqüència d'ús prové de textos de tipologies textuais molt variades. En canvi, en aquest article hem estudiat un corpus epistolar català-cas-

6 La definició del DIEC2 és la següent: «Davant d'infinitiu introduït per la preposició *a* o *per* i en imperfet, denota que l'acció indicada per aquell infinitiu estava a punt d'esdevenir-se. *El cotxe anava a caure.*»

7 Segons López-Gay (2014), en el 1877, que marca un moment àlgid en la presència de població forana a Barcelona al llarg del segle XIX, el 75 % era originària de la ciutat.

tellà que permet un contrast més comparable. I la freqüència mostrada per cada corpus no és tan allunyada en ambdues llengües. En definitiva, el castellà hauria pogut induir el desenvolupament de «*anar a + infinitiu*» en català, però en aquest moment ja era una perífrasi freqüent en ambdues varietats. A la vista de les dades quantitatives sembla més adequat pensar en un cas de desenvolupament del futur perifràstic en català independent de l'espanyol, almenys en aquest moment. Caldrà observar la formació de la perífrasi al llarg de l'edat moderna i el possible contacte amb l'espanyol en aquest estadi anterior.

Pel que fa a l'espanyol, la diferència que s'obté si comparem l'ús del futur perifràstic en les cartes de Joan Maragall amb el que fa la seua dona, Clara Noble, el resultat no mostra una diferència rellevant, ni quant a freqüència ni desenvolupament semàntic. Tot i que es tracta d'un exemple particular, cal aprofundir en aquesta línia de recerca, per si pogués ser indicativa del fet que en el segle XIX el contacte lingüístic amb el català no havia suposat encara una inhibició de l'ús del futur perifràstic.

Un altre element de contrast és l'anàlisi semàntica. En aquest moment en espanyol encara és majoritari l'ús de la construcció amb un valor aspectual d'imminència, tot i que, de nou, es mostra una mica més desenvolupat que en català amb alguns exemples de distància màxima, futur indefinit i valors pragmàtics nous, que encara són escassos en català. Hem de tenir molt en compte que el desenvolupament d'aquesta perífrasi al segle XIX distava del que té en la llengua contemporània, la qual cosa també limita l'influx que l'espanyol pogué tenir sobre el català en el vuit-cents.

Si posem en relació la tradició gramatical catalana, la prescripció i els usos textuais analitzats observem que al segle XIX la perífrasi «*anar a + infinitiu*» ja s'havia format i tenia un valor aspectual vinculat a la disposició i la imminència; i així ho recullen les obres lexicogràfiques. Fabra és el primer a titllar la construcció d'il·legítima, segurament per una visió de la gramàtica en què una forma s'ha d'associar a una única funció. En qualsevol cas, la prescripció fabriana pretenia desanimar l'ús de la construcció però sense rebutjar-la plenament. D'acord amb les dades del corpus del XIX i inicis del XX, l'estat de desenvolupament de la perífrasi no era gaire accentuat, però tampoc ho era en el castellà present a Catalunya, i, per tant, encara no era una forma competidora del futur morfològic. La contundència en el rebuig de la perífrasi per part dels gramàtics de la segona meitat del segle XX i la dificultat en la prescripció de la norma actual es podria deure a un augment del contacte lingüístic amb el castellà que tingué com a resultat un avanç en aquest procés de canvi lingüístic, ara sí, induït pel contacte lingüístic a partir d'aquest moment.

6. CONCLUSIONS

L'estudi de corpus epistolar contrastiu del català-castellà de l'àrea de Barcelona ha mostrat una perífrasi «*ir a* + infinitiu» lleument més freqüent i més desenvolupada que «*anar a* + infinitiu», especialment pel que fa al sorgiment de valors de futurs més clar i usos discursius derivats. Tanmateix, al segle XIX la perífrasi de l'espanyol encara no té l'expansió que tindrà al segle XX. El comportament de «*anar a* + infinitiu» no és tan distant del que hem vist per al castellà d'aquest període. Per tant, hem conclòs que al vuit-cents el català encara no funciona com un inhibidor en el desenvolupament de «*ir a* + infinitiu» i que, alhora, «*anar a* + infinitiu» pot ser el resultat d'un procés de gramaticalització intern. En futurs estudis caldrà analitzar el període anterior i posterior per tenir una perspectiva completa del fenomen.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AARON, Jessica Elana (2006). «Variation and change in Spanish future temporal expression: Rates, constraints, and grammaticalization». Tesi doctoral. University of New Mexico.
- BADIA I MARGARIT, Antoni Maria (1962). *Gramàtica catalana*. Madrid: Gredos.
- (1994). *Gramàtica catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BDLex = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Base de dades lexicogràfica* [en línia]. <<https://bdlex.iec.cat>>.
- BELTRAN, Vicent; SEGURA-LLOPES, Carles (2017). *Els parlars valencians*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- BENAVENT, Laia (2018). «La transmissió de les segones opcions de la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra (1918)». Treball final de màster. Universitat de Barcelona.
- BERTINETTO, Pier Marco; SQUARTINI, Mario (2016). «Tense and aspect». A: LEDGEWAY, Adam; MAIDEN, Martin (ed.). *The Oxford Guide to the Romance Languages*. Oxford: Oxford University Press, p. 939-953.
- BLAS-ARROYO, José Luis (2004). «El español actual en las comunidades del ámbito lingüístico catalán». A: CANO-AGUILAR, Rafael (ed.). *Historia de la lengua española*. Vol. 2. Barcelona: Ariel, p. 1065-1086.
- (2007). «El contacto de lenguas como factor de retención en procesos de variación y cambio lingüístico. Datos sobre el español en una comunidad bilingüe peninsular». *Spanish in Context*, núm. 4 (2), p. 263-29.

- (2008). «The variable expression of future tense in Peninsular Spanish: The present (and future) of inflectional forms in the Spanish spoken in a bilingual region». *Language Variation and Change*, núm. 20 (1), p. 85-126.
- CFabra = FABRA, Pompeu (2011). «Epistolari». A: MIR, Jordi; SOLÀ, Joan (dir.). *Obres completes*. Vol. VIII. Barcelona: Enciclopèdia Catalana / Edicions 62, p. 83-777.
- CTILC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* [en línia]. <<https://ctilc.iec.cat/>>.
- DGLC = FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Catalònia.
- DNV = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2014). *Diccionari normatiu valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- ENRIQUE-ARIAS, Andrés; MÉNDEZ GUERRERO, Beatriz (2020). «On the effects of Catalan contact in the variable expression of Spanish future tense. A contrastive study of Alcalá de Henares, Madrid and Mala, Majorca». A: ORTIZ, Luis A.; GUZZARDO, Rosa E.; GONZÁLEZ-RIVERA, Melvin (ed.). *Hispanic contact linguistics: Theoretical, methodological and empirical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, p. 316-334.
- FABRA, Pompeu (1918/1933). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (2010 [1954]): *Converses filològiques*. RAFEL, Joaquim (ed.). A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Vol. 7. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3 i 4 / Moll, p. 133-947.
- (1956). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- GARACHANA, Mar (2019). «De cuando *ir a* + infinitivo no se dirige al futuro. Construcciones gramaticales de pasado, sentido completivo y focalizador. Una aproximación desde la Gramática de Construcciones». *Revista Española de Lingüística*, núm. 49 (1), p. 119-146.
- GARACHANA, Mar; ARTIGAS, Esther; CABRÉ, Laura; BASTARDAS, Reina (2021). «La evolución de *ir a* + inf en zonas de contacto lingüístico: El caso del español de Barcelona». A: PALACIOS, Azucena; SÁNCHEZ PARAÍSO, María (ed.). *Dinámicas lingüísticas de las situaciones de contacto*. Berlín/Boston: De Gruyter, p. 321-344.
- GARACHANA, Mar; ARTIGAS, Esther; CABRÉ, Laura; BASTARDAS, Reina (ed.) (2024a). *Joan Maragall - Clara Noble. Correspondencia*. Düren: Shaker Verlag.
- (ed.) (2024b). *Clara Noble - Joan Maragall. Correspondencia*. Düren: Shaker Verlag.

- GAVARRÓ, Anna; LACA, Brenda (2002). «Les perífrasis temporals, aspectuals i modals». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 3. Barcelona: Empúries, p. 2663-2726.
- GBU = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2019). *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GEIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Gramàtica essencial de la llengua catalana* [en línia]. <<https://geiec.iec.cat>>.
- GIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GNV = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006). *Gramàtica normativa valenciana*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- JORDANA, Cèsar August (1968 [1932]). *El català i el castellà comparats*. Barcelona: Barcino.
- LÓPEZ-GAY, Antonio (2014). «175 años de series demográficas en la ciudad de Barcelona. La migración como componente explicativo de la evolución de la población». *Biblio 3W. Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol. XIX, núm. 1098. Disponible en línia a: <<http://www.ub.es/geocrit/b3w-1098.htm>>.
- NOGUÉ, Neus (2019). «La Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana: ressenya». *Blog de la Revista de Llengua i Dret*, 31 octubre [en línia]. <<https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2019/10/31/la-gramatica-basica-i-dus-de-la-llengua-catalana-ressenya-neus-nogue-serrano/>>.
- OROZCO, Rafael (2015). «Castilian in New York City: What can we learn from the future?». A: SESSAREGO, Sandro; GONZÁLEZ-RIVERA, Melvis (ed.). *New perspectives on Hispanic contact linguistics in the America*. Frankfurt del Main / Madrid: Vervuert.
- OSBORNE, Samantha D. (2008). «Variable future tense expression in Andalusian Spanish». Tesi de màster. University of Georgia.
- PUJOLAR, Joan; GONZÀLEZ, Isaac (2013). «Linguistic 'mudes' and the de-ethnization of language choice in Catalonia». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, núm. 16 (2), p. 138-152.
- RADATZ, Hans-Ingo (2003). «La perífrasis <VADO + infinitivo> en castellano, francés y catalán: por la misma senda —pero a paso distinto». A: PUSCH, Claus D.; WESCH, Andreas (ed.). *Verbalperiphrasen in den (ibero-)romanischen Sprachen*. Hamburg: Helmut Buske, p. 61-75.
- SEDANO, Mercedes (1994). «El futuro morfológico y la expresión *ir a* + infinitivo en el espanyol hablado de Venezuela». *Verba*, núm. 21, p. 225-240.

- SEGURA-LLOPES, Carles (2004). «La perífrasis de conato y otros usos de la construcción *anar a* + infinitivo en catalán. Una visión desde la lingüística cognitiva». A: VILLAYANDRE LLAMAZARES, Milka (coord.). *Actas del V Congreso de Lingüística General*. Vol. 3. Madrid: Arco Libros, p. 2595-2607.
- SENTÍ, Andreu (2019): «Les perífrasis modals catalanes: prescripció i descripció». A: ESCARTÍ, Vicent J. (ed.). *Nunc dimittis. Estudis dedicats al professor Antoni Ferrando*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 525-561.
- (2024). «Una perífrasi (no tan) marginal en català: “*anar a* + infinitiu” al segle XIX». *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, núm. 43, p. 47-67.
- SENTÍ, Andreu; HERBECK, Peter (en premsa). «A periphrastic future in spoken Catalan?». A: GARACHANA, Mar; ENGHELS, Renata; SANSIÑENA, María Sol (ed.). *Periphrastic constructions in Romance: Insights from synchronic and diachronic studies*.
- SOBCZAK, Witold (2020). *Las formas verbales con vector de posterioridad en el espanyol peninsular y en su variedad mexicana*. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- SQUARTINI, Mario (1998). *Verbal Periphrases in Romance: Aspect, Actionality, and Grammaticalization*. Berlín/Boston: De Gruyter / Mouton.